

Budapestre vonatkozó ujságcikkek

Szerző: *Rakovszky Iván*
Cím: *Száz új utcanév.*

Forrás: *Budapesti Hírlap*

Bp.

(Hely)

1930. I. 26.

(Idő)

(Köt. v. füz.) (C)

Osztályozás

Tárgy *725.092.1*

Hely

Idő

"1930"

Személy

Száz új utcanév

Ivra Rakovszky Iván

A Budapesti Hírlap hasábjain irodalmi és tudományos életünk több kiválósága foglalkozott mostanában a Közmunkák Tanácsának az utcaelnevezéseknél újabban követett azzal a rendszerével, hogy helységnevekről való utcaelnevezés esetén különbséget tesz aszerint, hogy az illető utca a nevéül szolgáló helység felé vezet-e, vagy csak a helynek, mint földrajzi fogalomnak emlékét van hivatva megörökíteni s az i képzőt csak azokhoz a helynevekhez kapcsolja, amelyek irányt jeleznek, ahol tehát az elnevezésnek valóban *melléknévi* jellege van. A Közmunkák Tanácsát megnyugtathatja, hogy éppen a nyelvész állott melléje a vitában.

A magyar nyelv jellegzetes tulajdonsága, — már a középiskolában így tanítják — hogy szerkezetében következetesen logikus. A tárgyalás alatt álló kérdésben a logika azt mondja, hogy például a Csömöri-út Csömörön fekszik, vagy oda vezet, különben nem hívhatnák így, ellenben ha nevet, vagy emléket akarok megörökíteni, az „i” képzőnek a szó végén nincs keresnivalója, mert a *szóból képzett jelző megörökítésének semmi értelme sincs*. A magyar nyelv szellemével ellenkeznie, ha ezt a szórszájhasogatásnak éppenséggel nem mondható egyszerű megkülönböztetést meg nem tennők.

Ezzel az elméleti fejtegetéssel szemben a nyelvérzékre hivatkoznak. A nyelvérzék azonban szubjektív valami. Megszokáson alapszik és éppen a szokás folytán az általánosságban használt, közkeletűvé vált nyelvhibák nem

egyszer tolaszának be alattomosan, de annál szívósabban nyelvérzékünkbe. Ma már tollforgató emberek között is találunk olyat, akinek nyelvérzéke például megengedi, hogy „lekésse a vonatot”, ahelyett, hogy „arról lekésne”, vagy aki „leközi elmefuttatását” ahelyett, hogy egyszerűen „közölné”. Sokat hallotta, hát maga is megszokta. Nyelvérzéke átalakul. Hasonló, már-már megrögződő hibákat éppen az „i” képző körül találunk igen gyakran. Az alapjában hibás „szerinti” és mikénti” szavakat úgy megszoktuk, hogy már nem haragszunk rájuk és bizony már csak kevesen vagyunk, akiknek háta borsózik, ha „napoleoni háborúkról” hallunk. Az „i” képzőnek ezt a magyar nyelv szellemével ellentétes térfoglalását éppen ideje legalább az utcaelnevezések terén megakadályozni.

Annak, hogy a Közmunkák Tanácsának álláspontja egyeseket meglep, két oka van. Az egyik a *megszokás*, amely abból fakad, hogy régente a magyar városokban minden helységneves utcanév valóban irányt is jelentett s így természetesen ível is végződött. Így volt ez Budapesten is s ezt a tényt nem lehet elhomályosítani olyanféle okoskodásokkal, hogy a Hatvani-utcán Miskolcra is lehetett menni, vagy, hogy a Kecskeméti-utca Soroksárnak vezet Kecskemétre, mert ilyen fejtegetőre állított logika szerint minden utcának Római-utcának kellene lenni, vezetvén minden út Rómába. A helységnevekből származott utcaelnevezések külső formáját vitte át azután a gyakorlat azokra az utcákra is, amelyeknek neve már nem irányt jelzett, hanem megemlékezés, emlékkállítás kívánt lenni. Az a körülmény azonban, hogy a hosszú praxis hozzászoktatta a fülünket elhez a helytelen-séghez, nem szolgálhat okul arra, hogy a *magyar nyelv szabadsága által követelt rendet legalább az új esetekben be ne tartsuk*.

A régi elnevezési mód másik oka az volt, hogy mult századbeli kultúránk, különösen a városi berendezkedések terén, előszeretettel utánozta a német szokásokat. A német nyelv szelleme megköveteli, hogy a Budapestről elkeresztelt út vezessen bár Pestnek, vagy ellenkező irányban, „Budapester-Strasse” legyen. Miután a szomszédos német kultúra városaikban a magyarok az elnevezésnek ezt a módját napról-napra látták, nem is jutott eszükbe, hogy magyarul talán másképp lehetne és másképp kellene utcaat elnevezni. A német példa utánzása azután állandó használat folytán, úgy látszik, a legkiválóbb és legderekabb magyarok nyelvérzékébe is belopódzott. A magyar és német nyelv a főnevek melléknévi átalakítása dolgában erősen különbözik egymástól. A német beszélhet „Schillersche Büste“-ről, beszélhet „Rothschildscher Garten“-ről, de arra a magyarra, aki „Schilleri-szoborról”, vagy „Rotschildi-kert”-ről beszél, huszonötöt kellene ráveretni. A német „Kirche-Gasse” helyett „Kirchen-Gasse”-t mond, a „Prinzregent-Strasse”-t „Prinzregenten-Strasse”-ra idomítja, azért magyarul mégsem fogunk „Templomi-utca”-t, vagy „Koronaheregi-utca”-t mondani. A német és a szláv alakítja az utca neveket, következetesen birtokos, illetve melléknévi kapcsolatba, akár megkívánja ezt a logika, akár nem, az angolnak, vagy az olasznak ilyesmi eszébe sem jut. Teljesen fölösleges, hogy mi magyarok, nyelvünk szellemével ellentétben, a németeket kövessük csak azért, mert ez az utánzás évtizedek óta sablonná vált.

Tagadhatatlan, hogy a régi szokással vagy felfogással való szakítás némi tarkaságot fog a budapesti utca nevekben okozni. Megmaradnak az utóbbi évtizedekben helytelenül elnevezett utak, mint például a Verpeléti-út, amelyik nem visz Verpelétre, vagy a Bártfai-utca,

(Hely)

(Idő)

(Köt. v. füz.)

amelyik nem Bártfa felé vezet. Ez a kis el-
lentmondás azonban senkit sem zavar, semmi-
féle nehézséget nem okoz, a tájékozódást mi-
vel sem akadályozza. A régebbi elnevezéseket
kár volna megbolygatni, úgyis túl sokat cse-
relgették a közelmúltban a fővárosi utcaneve-
ket. Viszont az új utcaelnevezéseknél ragasz-
kodjunk a magyar nyelv szelleméből folyó
szabatossághoz, annál következetesebben, mert
amint látjuk, a helytelen gyakorlat állandó-
ságának sikerült már a józan nyelvérzéket is
megzavarnia.